

SPORDA ŞİDDET VE MEDYA ETKİSİ: BİR MAÇIN ANALİZİ

VIOLENCE IN SPORTS AND IMPACT OF MEDIA: AN ANALYSIS OF A MATCH

Halil İbrahim MİL¹

Savaş ŞANLI²

Öz

Sporda özellikle futbolda meydana gelen şiddet olaylarını önleme adına şiddeti tetikleyen ve etkileyen unsurların neler olduğunu bilinmesi ve tespit edilmesi gerekir. Bu çalışma bahse konu unsurlardan biri olan medyanın sporun içinde bulunan aktörleri nasıl etkilediği ve yönlendirdiği konularını açıklamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda sporda şiddet ve saldırganlık, şiddetin psikolojik nedenleri, sporda şiddet ve boyutları, sporda şiddetin unsurları, bunlardan medya ve sporda şiddete etkisi ve örneklerle analiz edilmiştir. Medyada yer alan haberlerin şiddeti nasıl beslediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunları yayınlarken sorumsuzca davranılmasından ve şiddet olaylarını meşrulaştırmasından bahsedilmiştir. Bu nedenlerle de çalışma, sporda özellikle futbolda geçmişten bugüne önlenemeyen ve giderek artan şiddet olaylarında medyanın rolüne eleştirel bir bakış açısıyla bakmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Şiddet, Medya, Seyirci, Güvenlik.

Abstract

It needs to be determined and known what are triggered and influenced factors for violence to prevent violence occurring in sports, especially football. This study aims to explain the issues for media, one of the elements mentioned, how affect and direct the actors in sports. In this context, there was analyzed violence and aggression in sports, the psychological causes of violence, violence in sports and sizes, elements of violence in sports, the media and their impact on violence in sports and with the samples. There has tried to put out how feed the severity of the news in media. They are being treated irresponsibly publishing and legitimize violence are mentioned. For these reasons, the study aims to look critically, from a perspective, unprevented and increasingly role of the media in violence from the past to the present in sports, especially football.

Key Words: Sports, Violence, Media, Attendance, Security

¹Başbakanlık, hibrahimmil@gmail.com

²Kırıkkale İl Emniyet Müdürlüğü, savassanli89@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde insanlar spora ilgi duymakta ve sporu boş zamanlarını geçirme hobisinin ötesinde hayatlarının önemli bir yerine koymaktadır. Medya ise diğer alanlarda olduğu gibi sporu tüm kesimlere televizyon, radyo ve internet gibi kitle iletişim araçları ile iletmektedir. Medyanın toplum üzerindeki etkisi olduğu ve insan duygu, düşünce ve davranışlarının şekillenmesinde önemli bir rolü olduğu bilinmekle birlikte bu iletişimin bazı olumlu ve olumsuz yönleri olabilmektedir. Ancak medyanın toplumu bilgilendirirken aktardığı mesajlarda şiddet olgusunun dozunu ayarlandığını söylemek güçtür. Günümüzde medyada şiddet bir araç olarak kullanılmakta ve içinde şiddet olmayan bir haberin haber olarak nitelendirilmediği durumlara gelinmektedir.

Medya yaptığı haberler ile toplum ve insanlar üzerinde bu kadar etkili iken medyanın yayınladığı haberlerde şiddet konusunda sorumsuz davrandığı görülmektedir. Bu noktada medyanın sorumluluk bilinci içinde, şiddet haberlerini toplum ve insanları etkileyecek bir şekilde yayınlamaması gerekir.

Bu makalemizin birinci bölümünde sporda şiddet konusu ele alınmış olup öncelikle spor ve şiddetin tanımları yapılmış, çeşitleri konusuna değinilerek, sporda şiddetin sebepleri konusu anlatılmıştır. İkinci bölümde sporda şiddetin sebeplerinden biri olan spor kamuoyu ve medyası konusu incelenmiş ve örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise spor medyasının sporda şiddete etkisini analiz ve değerlendirmek adına 22 Eylül 2013 tarihinde oynanan Beşiktaş-Galatasaray maçı ile ilgili maçın yapıldığı gün çıkan gazete manşetleri içerik ve doküman analizi yöntemleri ile incelenmiştir.

1. SPORDA ŞİDDET

Spor ve şiddet kelimelerinin yan yana olması hiç istendik bir durum değildir. Sporun amacı içerisinde şiddet kavramının yeri yoktur. Ancak sporcuların kendi arasında, seyircilerin birbiriyle ya da yöneticilerin diğer yöneticilerle gibi futbolun içindeki aktörlerin sözel veya fiili şiddet davranışı gösterdikleri görülmektedir.

1.1. Spor Tanımı

Spor sözcüğünün kökeni Latince, “Desportare ve İsportus” (eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, oyalanmak) kelimelerinden gelmektedir. XI. yüzyılda Fransızcadan İngilizceye geçmiş ve “Sport” (eğlendirme, zaman öldürme, oyalanma, hobi) biçiminde kullanılmaya başlanmıştır (Voigt, 1998:86).

Fişek’e (1998:34) göre spor “Yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziki bir çabadır. İzleyen (seyirci) açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreçtir. Toplum içinde de yerine göre, o cemiyetin çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna, yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç, ama son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur”.

Diğer bir tanımda ise spor şu şekilde tanımlanmıştır; “Spor, insan, toplum ve insanlık için barış, kardeşlik, yarış, oyun, eğlence, zevk ve boş zamanları değerlendirme aracıdır. Spor sağlık, güzellik ve başarıdır ama asla şiddet değildir. Sporun bir kavga değil, barış, kardeşlik, dostluk duyguları içinde mertçe yapılan bir yarışma olduğu herkese öğretilmelidir” (Yetim, 2011:278). Tanımlardan da anlaşıldığı üzere spor, hem yapan hem de seyreden açısından birçok güzelliği içerisinde barındırmaktadır. Ancak çeşitli nedenlerle saldırganlık ve şiddet olayları meydana gelmektedir.

1.2. Şiddet Tanımı ve Çeşitleri

“Latince violentia” şiddet, sert, acımasız kişilik, güç” demektir. Violera fiili ise “şiddet” kullanarak davranmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmektir (Şahin, 2003:1).

Etimolojik yönden, şiddet sözcüğünü dilimize Arapçadan geçmiştir. Kamus-i Türki'ye bakıldığında, şiddet; “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma” anlamına gelmektedir. “Şedid” ise sert, katı ve şiddetli demektir. “Şeddat” da sertlik ve kızgınlığıyla tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adıdır. Fransızcada şiddet (violence); “bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi, zorlama saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama” olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996:29-36; Başoğlu, 1998:3; İnam, Ahmet, 2001:46-47; Tükenmez, 2009:159).

Şiddet; bir hareketin ya da kuvvetin veya gücün değerlendirilmesi, sert hareket edilmesi ve davranılması, kaba kuvvete başvurulmasıdır (Doğan, 1994:1025). Şiddet üzerine farklı fikirler ortaya atılmaktadır. Şiddet sadece zarar verme ya da yaralama maksadıyla kullanılan kaba kuvvet değildir, ayrıca adaletsiz bir şekilde başkalarının birtakım haklarını almak ya da engellemek gibi amaçla bu gücün kullanılması olarak da tanımlanmaktadır (Öğütülmüş, 1995:5). Ergil'e (2001:40) göre şiddet “Bir kişi veya topluluğun, fiziksel ve ahlaki bütünlüğüne, mülkiyetine, kültürel veya sembolik değerlerine karşı, herhangi bir birey, grup ya da örgütlü bütünlük tarafından verilen zarar veya fiziksel ya da psikolojik acıdır.”

Şiddet, saldırganlığın bir çeşidi ve saldırgan davranışın uç noktası olarak tanımlanmaktadır. Burada her saldırgan davranışın, şiddet içermeyeceğinden bahsedilmektedir. Şiddet, bireyin yaşadığı bir olgunun yoğunluğunu ve neticesinde verilen tepkideki aşırı duygu durumunu, sertliğini, kaba ve sert hareketlerini nitelendirmektedir. Şiddet saldırgan davranışı, sert ve kaba kuvveti, fiziki gücün kötüye kullanılmasını, her türlü taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, neticesinde yaralayan, öldüren, yakan, talan eden, yıkan, yok eden fiilleri, şahsa ve topluma zarar veren eylemleri içermektedir (Yetim, 2011:269). Şiddet modern çağda bireyselleşmenin ve kimliğin öncelikli bir sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Lakin siyasetin etkinliği ve kapsam alanının genişliği karşısında kişi ve grupların kendini ya da kendilerini yeteri kadar özgürce ifade etme imkânı bulamamalarının sonucunda şiddet olayları patlak vermektedir (Göksu, 2001:39-43).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayınladığı “Şiddet ve Sağlık Konulu Dünya Raporu”nda şiddet türlerini gerçekleştirenlere göre üç kategoride incelenebileceğinden bahsedilmektedir:

- Kişinin kendisine yönelik şiddet,
- Kişiler arası şiddet ve
- Kolektif şiddettir.

Bu ilk sınıflandırma arasında ayrım, şiddet bir kişinin, kendisi ya da kendisi üzerinde etkisi olan başka bir kişi ya da kişiler tarafından gerçekleşen şiddet olaylarıdır. Bu tür şiddet olayları ayrıca devletler gibi büyük gruplar tarafından, siyasi gruplar, milis grupları ve terör örgütleri tarafından yapılmaktadır. Her yıl milyonlarca insan ya bireyler arası ya da kolektif şiddet nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Özellikle 15-44 yaş grubunun ağırlıkta olduğu görülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2002).

Kişinin kendisine yönelik şiddet; kişinin kendisine yönelik olarak intihar düşüncesini, intihar ve girişimini kapsamaktadır. Kendini yaralama gibi eylemleri de içermektedir. Kişiler arası şiddet, iki kategoriye ayrılmaktadır. Birincisi kişinin ailesine yönelik şiddet eylemleridir. İkincisi, birbirini tanımayan ilişkisi olmayan kişilerin ev dışında meydana gelen şiddet olayıdır. Bu şiddet olayları çocuk, gençlik ya da yaşlı istismarı, şiddetin rastgele eylemleri, tecavüz ya da cinsel saldırı ve kurumsal şiddeti (okullar, işyerleri, hapishaneler ve bakım evleri gibi) içermektedir. Kolektif şiddet ise, sosyal, siyasal ve ekonomik şiddet olarak ayrılmaktadır. Sporda meydana gelen şiddet olayları da kolektif şiddetin alt kategorilerinin

etkisiyle olabilmektedir. Spor ortamı bunlardan (sosyal, siyasal ve ekonomik) kaynaklı şiddet olayları için uygun bir zemin olduğu düşünülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2002:6).

Şiddetin uygulanışına göre ise, fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel ve toplumsal alanda yaşanan şiddet olarak da sınıflandırılmaktadır (Bulut, 2012).

1.3. Şiddetin Psikolojik Nedenleri

Seyircinin şiddet olaylarına karışmasında birçok psikolojik faktör rol oynayabilir. Bunlar arasında mensubiyet duygusu (ırk ayrılığı), erotizm, engellenme, algı, grup ve kitle faktörü sayılabilir. Mensubiyet duygusunda (ırk ayrılığı), seyirciler, özellikle milli maçlarda maçın gidişatına göre milli duyguları ve dini inançları da olayın içine katarak olaylar çıkarabilmektedirler (Boniface, 2007:169-192). Erotizm, cinsel sapıklığı olanlarda, sözel ya da fiili taciz etme ve saldırma şeklinde görülmektedir (Harleigh, 1964:74-75).

Engellenme, insanın gereksinim hissettiği fizyolojik ve toplumsal ihtiyaçlarının doyurulmasının önlenmesi durumuna denir. Böyle bir anda birey kendisinde eksiklik hissetmekte ve buna tepki olarak da şiddet davranışı gösterebilmektedir (Dervent, 2007). Algı, “bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varma, idrak” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2014). Algıyı geçmiş yaşantılar, o anda içerisinde bulunduğu ruh hali ve tecrübeler vb. gibi durumlar etkilemektedir (Koruç ve Bayar, 1989).

Grup, kendilerini aynı grubun üyesi olarak algılayan, diğerleriyle aynı psikolojik anlamı ve önemi paylaşan, grup üyeliğinin özellik ve değerleri hakkında sosyal bir anlaşmayı bir ölçüde sağlayan bireyler topluluğudur (Tiryaki, 1996). Birbirine sıkı sıkıya bağlı olan üyelerin oluşturduğu dinamik bir sistemdir ve tek tek üyelerin toplamından farklı bir bütünü işaret eder. Gruplar bir sosyal yapı oluşturmaya başladığı zaman, kendilerine lakaplar takmaya, toplanma yeri bulmaya ve kendilerine has bir konuşma teknikleri oluştururlar (Arkonaç, 1998:435). Kitle, “bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu, kütle” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2014). Bu topluluk içerisindeki bireyler, diğer insanlarla beraber olma, heyecan yaşama ve birbirleriyle iletişim kurma gibi birçok nedenden ötürü bu ortamlara katılmaktadır. Kalabalık içinde heyecanlanan bu taraftarların davranışlarının yönlendirilmesi çok kolay olmaktadır. Tek başınayken hiçbir kötülüğü yapmaya cesaret gösteremeyen seyirci, bu ortamda her şeyi gerçekleştirecek güçte olduğunu zannederek olaylara katılır ve etrafındakileri kolayca zarar verir, yakar, yıkar (Çepe, 1992). Kitle ne kadar büyükse bu olayların yaşanma ihtimali o kadar artmaktadır (Özbaydar, 1983).

1.4. Sporda Şiddet ve Boyutları

Türkiye'nin genellikle sosyal ve siyasal rahatsızlıklardan dolayı toplumsal eylemleri sıkça yaşayan ülkelerden biri olduğu göz önünde bulundurulursa, en azından birtakım şiddet hareketlerinin Türk toplumu tarafından diğer birçok topluma nazaran daha fazla kabul edildiği söylenebilir. Bu tür şiddet olaylarını daha fazla yaşayan bir toplumun, sporda şiddeti “sosyal bir problem” olarak algılaması beklenemez. Bütün bu ifadelerden, kamuoyunun sporda şiddet olaylarına tepki göstermediği anlamı çıkarılmamalıdır. Az da olsa özellikle yazılı ve görsel basında yoğun ama kısa süren tepkiler gösterilmektedir. Sporda şiddetin diğer sosyal sorunlarla ilişkisi göz ardı edilmektedir. Sonuç olarak, problemin çözümü ile ilgili gerekli olan sosyal politikalar üretecek zemin oluşmamaktadır (Çağlayan, 2003:3-50).

Türkiye’de sporda seyirci şiddetinin tarihine bakıldığında, sistematik olarak tutulan veri olmadığı için üzerinde konuşulamamaktadır. Bu mevzuda bilinenler, Fişek’in genel olarak spor tarihi konusunda söylediğini futbolda seyirci şiddet bağlamında uyarlayarak söylersek, “belgelere değil belleklere dayalıdır” (Kayaoğlu, 2000).

1.5. Sporda Şiddet Örnekleri

Dünyada ve Türkiye’de spor müsabakalarında özellikle futbolda şiddet olayları yaşanmış ve halen yaşanmaya devam etmektedir. Bununla ilgili tarihe bakıldığında birçok üzücü olayın yaşandığı görülmektedir.

Kozanoğlu (1990:83-90)’nun aktardıklarına göre: 1900’lü yılların başlarında sporda (futbolda) şiddet olaylarının çıkış nedeni sahadakilerdir ve her hafta farklı kavga türlerine ve gün yüzüne çıkmamış kötü sözlere şahit olunmaktadır. 1950’lerden sonra profesyonellik resmîyet kazanınca, maçların havasının değiştiği, gerilimin arttığı ve futbolla ilişkili olayların büyümeye başladığı ifade edilmektedir. 1960’ların ve 1970’lerin başındaki yaşanan şiddet olaylarının da önceki yumruklu kavgaları arattığı bildirilmektedir.

Türkiye’de uluslararası sporda şiddet tarihine geçmiş olan, 1967’deki Kayseri-Sivas maçında 40 ölü ve 600 yaralıyla Türkiye futbol tarihinin en acı olayıdır. Bu yıllarda futbol stadyumları, 2. ve 3. ligde de birçok kavgaya sahne olmuştur.

Günümüzdeki şiddet olaylarına baktığımızda; bunlardan bir tanesi 12 Mayıs 2013 tarihinde Galatasaray ile Fenerbahçe maçı sonrası Fenerbahçe taraftarı Burak Yıldırım’ın bıçaklanarak öldürülmesi hadisesidir (Habertürk, 2013). 10 Mart 2014 Trabzon-Fenerbahçe arasında oynanan müsabakada yaşanan olaylar nedeniyle maç tatil edilmiştir. Trabzonspor’un kaptanı Onur seyircileri sakinleştirebilmek için çok çaba göstermiştir. 22 Kasım 2004 Beşiktaş - Çaykur Rizespor maçının devre arasında, 16 yaşındaki Cihat Aktaş aldığı bıçak darbeleriyle yaralanmış ve yaşamını yitirmiştir (Milliyet, 2004). 1996’da şampiyonluk maçında Trabzonspor’un Fenerbahçe’ye yenilmesi sonucu Mehmet Dalman ve Hüsnü Civelek intihar etmişlerdir. Maçtan bir gün sonra aşırı fanatik bir Trabzonspor taraftarı olan Giresun’un Görele ilçesinden Mehmet Dalman (27 yaşında), bu yenilginin üzüntüsüne dayanamayarak 6 Mayıs 1996 tarihinde evinin bahçesindeki bir ağaca kendini asarak intihar etmiştir. Ardından Akçaabat’lı 12 yaşındaki Hüsnü Civelek eline geçirdiği bir tabancayla intihar etmiştir (Beşyıldız, 2014). 1993 yılında Kocaelispor-Ankaragücü maçında, yer kavgası sonucu Yaşar Alp, Selçuk Soner adlı seyirciyi silahla öldürmüştür (Erkal vd., 1998).

1.6. Sporda Şiddetin Unsurları

Sporda şiddet olayları sadece seyirci kaynaklı değildir, sporun diğer aktörleri olan sporcu, kulüp yöneticileri, hakem, amigo, medya vb. etmenler de vardır. Bunların şiddet davranışına sebep olmaları ise genel olarak ne pahasına olursa olsun spor müsabakasını kazanmak düşüncesiyle hareket etmeleridir.

1.6.1. Spor (Kulüp)Yöneticileri

Günümüz sporundaki hızlı gelişim ve değişimlerin etkisiyle, kulüplerin görevleri klasik fonksiyonlarıyla beraber, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da faaliyetleri yayılarak artmaktadır. Bu durum kulübün kapsamını genişletmekte örgüt yapılarında değişim getirmektedir. Bahse konu nedenler yöneticileri ve yönetim kadrolarını daha önemli bir hale getirmektedir. Kulüp yönetimleri, önceden belirlenmiş olan amaçları gerçekleştirmek için çaba sarf eden bilgili, tecrübeli ve liderlik vasıflarına haiz olan kişilerdir (Sert, 2000). Seyirciler üzerinde önemli bir etkiye sahiptirler. Yapacakları bir açıklamayla bu kitleyi olumlu ya da olumsuz etkilemektedirler. Örneğin Trabzonsporlu oyuncu Kevin Campbell’e M. Ali Yılmaz’ın “yamyam” diyerek hakaret etmesi bir müddet kamuoyunu meşgul etmiş talihsiz bir hadise olarak akıllarda kalmıştır. Kocaelispor maçından sonra, “Yamyam aldık, gol atsın diye. Ancak rengi bozuk çıktı. Golü ben mi atayım?” sözleri spor gündemine damga vurmuştur (Hürriyet, 1999).

Rona’nın; Ankara, İstanbul, İzmir, Trabzon illerinde oynanan müsabakalarda şiddet

olaylarına karışmış ve polis kayıtlarına geçmiş seyirciler üzerinde yapmış olduğu çalışmada, araştırmaya katılan seyircilerin %56,3'ü kulüp başkanı ve yöneticilerinin rakip takım aleyhine vermiş olduğu demeçlerden etkilendiği yönünde görüş bildirmiştir. Bu demeçlerden kısmen etkilenenlerin oranı ise %36,7'dir (Rona, 2003).

1.6.2. Sporcular ve Antrenörler

Sporcuların seyirciler ile stat içinde kurdukları olumlu iletişim, gol atma ve başarı sevincini onlarla paylaşmaları yanında, kendi taraftarlarını ve rakip takım taraftarlarını az veya çok tahrik eden bazı olumsuz tutum ve davranış içerisinde oldukları görülmektedir. Bu gibi hareketlere bir örnek olay olarak 18.04.2001 tarihinde Madrid'te Galatasaray kalecisi Taffarel'in Real Madrid seyircilerinin bulunduğu tribüne doğru, sahaya giren ikinci topu şutlaması gösterilebilir. Bunun neticesinde UEFA tarafından Galatasaray'a para cezası verilmiş, ayrıca İspanyol seyircisinin bazı taşkınlıklarını tetikleyerek yaptıkları hareketlerden Real Madrid'in de para cezası almasına sebep olmuştur (Dilek, 2002).

Antrenör ise, sporcuları bedensel ve zihinsel olarak müsabakaya hazırlayan bilgi, yetenek ve deneyimlerini sporculara aktaran, oyuncularını eğiterek oyun zekâlarını geliştiren kimselerdir. Konumuz itibarıyla antrenörün seyircilere karşı olan sorumluluğu büyük önem taşımaktadır. Nedeni ise karşılaşma esnasında ve karşılaşmadan sonra kullanacağı ifadeler ve hareketler, seyirciler üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

1.6.3. Amigolar

Belirli bir takımla özdeşleşen taraftarın, maç sırasında, maça katılımını tezahüratla hızlandıran bir yönetici görevi yaparak şartlar ne olursa olsun gerektiği zaman hiç değilse takımının bir parçasını toplayabilen, onları organize edebilen kişiye amigo denmektedir. Seyirci, sporcu ve yönetici arasında köprü vazifesi gören ve birbirlerini tamamlatan kimseye de amigo denebilir (Çağlayan, 2003:3-50).

Amigoluk sporda çok önemli yeri olan bir görevdir. Amigolar, tribünleri dolduran taraftar kitlelerini, hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilmektedirler. Kitle psikolojisinin de etkisiyle lider konumundaki kişi ne yaparsa yapsın kitle de o kişinin hareketine katılmaktadır. Bu özellikten dolayı da amigolar tribünlerde birer lider konumuna gelmektedir (Erkal vd., 1998:147-171).

1.6.4. Seyirci Grupları

Sporda şiddet denince ilk akla gelen seyircilerdir. Seyirciler; taraftarlar, fanatikler, holiganlar (saldırgan taraftarlar) ve televizyon seyircileri olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Taraftarlar, taraf olma, yani bir takıma karşı eğilim gösterme, onu destekleme, o takımın davranışlarına taraf olma, sempati duyma olarak açıklanmaktadır. "Bir taraftar için tuttuğu takımın işlevi, bir referans grubu olarak görülmekte ve onun başarısı, kendisi için bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır" (Özbaydar, 1983:82). Fanatik, takımına aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlı olan kimseye denmektedir. Bunlar inançlarında katı olup, bağnazdırlar. Holiganlar, sosyal kalıpları olduğu gibi kabullenmekte ve şiddeti kendi grubunca onaylanan gruplara karşı harekete geçmeye hazır bir durumdadır. Bir taraftar olarak takımının bayrağına veya grubun örf ve adetlerine sahip çıkmaktadır. Holiganların hedefi belli bir davranış biçimidir. Bunların amacı, kontrollü ve sistemli bir şekilde kavgaya girmektir (Gümüş, 2000). Televizyon izleyicileri ise, maç günleri stadyumlara gitme imkânı ve zamanı yoksa evinde, kahvehanede veya başka bir yerde ekran karşısına geçip tuttuğu takımın karşılaşmasını izleyen seyircilerdir. O andaki ortamda bulunan rakip takımın seyircileriyle sözlü atışmalarda, çeşitli iddialarda bulunarak takımlarını desteklerler.

1.6.5. Hakemler

Hakem, oyunun orkestra şefidir. Bir futbol karşılaşmasının normal, ciddi, güzel, heyecanlı olarak geçmesinde olduğu kadar, gevşek, düzensiz, olaylı ve kavgalı bir hava içinde geçmesinde de hakemin rolü son derece önemlidir (Acet, 2005:141). Hakem Ali Aydın tarafından Beşiktaşlı siyahi futbolcu Pascal Nouma'dan ötürü, "zenci arkadaş" şeklinde bahsedilmesi, bir hafta sonra İnönü Stadında oynanan müsabakada seyircilerin "Hepimiz zenciyiz" sloganlarını barındıran pankartlarla protesto etmesine neden olmuştur.

Özmeden ve Yıldırım'ın yapmış oldukları araştırmada, seyirci saldırganlığı üzerinde - çok etkili- olan birinci etken olarak %56.4 oranı ile "hakem" görülmektedir (2003:188-198). Acet'in, İstanbul ilinde tarafsız seyircilere uyguladığı anket sonucunda, müsabaka sırasında tahrik unsurlarının büyük bir çoğunluğunun (%88) hakemlerin yanlış yönetimlerinden kaynaklandığı belirtilmiştir (2001). Karagözoğlu ve Ay'ın (1999) seyirciler üzerinde yaptıkları çalışmada seyircilerin %46'lık bir oranı "kendilerini en fazla tahrik eden davranışın hakemler olduğunu" belirtmişlerdir.

1.6.6. Medya

İnsanların çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi almaları gelişmiş ve uzmanlaşmış araçlarla sağlanmaktadır. Teknolojinin simgesi haline gelen ve geniş halk kitlelerini haberleşme ağıyla birbirine bağlayan bu araçlara kitle iletişim araçları (medya) denilmektedir (Adıgüzel'den akt. Fişekçioğlu vd., 2010:15).

Kitle iletişim araçları; eğitici, eğlendirici ve bilgilendirici olma işlevini yerine getirirken aynı zamanda toplumu da yönlendirmektedir. İnsanlar medyayı farklı yönleriyle algılamalarına karşın, medyada gördüğümüz, okuduğumuz ve işittiğimiz her şey; yaşam deneyimimizin önemli parçalarını oluşturur. Medya organları deneyimlerimizi, dünya hakkında neler düşündüğümüzü, sosyal olayları nasıl değerlendirdiğimizi, gelecek için planlarımızı ve bunların arasındaki etkileşimleri yapılandırır.

Acet, kitle iletişim araçlarını şu şekilde gruplamaktadır (2005:131):

- Yazılı Basın (Gazete ve Dergiler)
- Sinema-Tiyatro
- Radyo ve Televizyon

Bununla birlikte günümüzde teknolojinin gelişmesi sonucu haberlerin internet ortamında verilmesinin yaygınlaştığı, hatta ana kitle iletişim aracının internet ve özellikle de sosyal medya olduğu görülmektedir.

Kitle iletişim araçları olan radyo, bilgisayar (internet) ve özellikle televizyon hemen hemen her evde bulunmaktadır. Bu gelişen teknoloji sayesinde dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olay, canlı olarak bütün ayrıntılarıyla görüntülü olarak seyredilebilmektedir. Sportif organizasyonlara ve faaliyetlere kitle iletişim araçlarının da etkisiyle ilgi daha da artmaktadır. Ömrü hayatında hiçbir zaman spor yapmamış bireyler bunların sayesinde yapılan müsabakalara ilgi duymaya başlamaktadır (Öztürk, 1998:99).

Kitle iletişim araçlarının fonksiyonları amaçlı ve iyi yönde kullanıldığı zaman insanlığa faydalı olabileceği, tam aksine olumsuz yönde kullandığı zaman ise toplumu istenmeyen kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir. Kitle iletişim araçları farklı konudaki enformasyonla insanları etkilemektedir. Bilgi edinme ya da boş zamanı değerlendirme maksadıyla bu araçlara yönelen insanlar, yoğun bir etkilenme ve yönlenme ile karşı karşıya kalabilmektedir (Çolakoğlu, 2000:9-21).

Konumuz itibariyle medyanın çocuklar ve yetişkinler üzerindeki olumsuz etkilerine baktığımızda; bir takım televizyon kanallarında, internette ve bazı gazetelerde gösterilen vahşet görüntüleri ve verilen şiddet haberleri çocukları ve gençleri tesiri altına alarak, onlara kötü örnek olmaktadır. En yumuşak toplumlarda bile hınç artımı, nefret ve şiddetin körüklenmesi insanları dengesiz davranışlara sürükleyebilmektedir.

Yapılan çalışmalarda, şiddeti etkileyen en önemli faktörler şunlardır: Aile ve çevre, eğitim seviyesi ve belki de en önemlisi medyadır. Bunların hepsinin kişilik gelişiminde, şiddete yönelik tutum ve davranışların, dünya görüşlerinin ve hayata bakış tarzlarının oluşumunda önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Bayram, 2011).

2. SPOR KAMUOYU VE MEDYASI

Kitle iletişim araçlarının oluşturduğu kamuoylarından birisi de spor kamuoyudur. Spor kamuoyu oluşturma adına kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin belki de en etkili televizyondur. Televizyon sayesinde spor kamuoyu bir sosyo-ekonomik sektör haline gelmiştir. Ayrıca yazılı medyada da normal gazetelerin yanı sıra sadece spor haber ve yorumlarına yer veren spor gazeteleri çıkmıştır. Spor gazeteleri, spor kamuoyunu bilgilendirme ve etkileme görevini üstlenmiştir (Alav, 2001). Sonrasında ise özellikle de son 10-15 yıl içerisinde internet siteleri ve sosyal medya ağları spor kamuoyu oluşmasına büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

Spor kamuoyunun etkisiyle de toplum içerisindeki ilgi alanları doğrultusunda bazı gruplaşmalar oluşmuştur. Genel olarak bakıldığında ise spor kamuoyu toplumun kendisini oluşturmaktadır. Çünkü söz konusu toplumun her kesiminden ve yaş grubundan insanlar, kurum ve kuruluşlar, bu spor organizasyonları ile iç içe geçmiş durumdadır. Medya, spor kulüpleri, sporcular, kamu kurum ve kuruluşları (Şahan ve Çınar, 2004:317), antrenörler, hakemler, sponsor şirketler, taraftarlar, güvenlik güçleri gibi toplumun birçok tarafı spor kamuoyunu oluşturmaktadır.

Günümüzde spora ve spor organizasyonlarına duyulan ilginin giderek artması sonucu oluşan spor kamuoyu ve bu kitlenin spor alanında, spor ile ilgili beklentileri de her geçen gün artmaya devam etmektedir (Şahan, 2001). Bu anlamda medya sporun endüstrileşmesine katkıda bulunurken, aktif ve pasif yapılan spora katılım davranışını da yönlendirmektedir (Katırcı, 2012:39).

Sporun yaşamın dinamiklerini içerisinde barındırması, sosyal bir olay olması ve farklı dil, din, ırk ve etnik kökenden olan insanları kaynaştırabilme potansiyeline sahip bulunması, kitle iletişim araçlarının ve bu doğrultuda medyanın dikkatinin bu olgu üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur (Talimciler, 2003).

Spor medyası; sadece hangi spor dallarının veya hangi maçların seçilip, sunulacağını kararını vermemekte, aynı zamanda maç içinde nelerin vurgulanacağını da kararını vermektedir. Bunu yaparken de sporu, hayatı yorumlama ve açıklama biçimini etkileyebilmektedir (TBMM, 2011:81).

2.1. Spor Medyasının Sporda Şiddete Etkisi

Medyanın kitleler üzerinde müthiş bir gücü bulunmaktadır. Sporda şiddet ve saldırganlığın ülkemizde ve dünyada artış göstermesi ve bir toplumsal sorun haline dönüşmesi ile kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun ve internetin ilişkisinin olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Türkiye’de futbolda şiddet ve olaylarla ilgili polisin tutumunu ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmada, medya % 34,9 ile sahalarda yaşanan şiddetin en büyük sorumlusu olarak görülmüştür (Arıkan ve Çelik, 2007:121).

Sporda şike, şiddet, haksız rekabet ve teşvik primi iddialarını araştırmak üzere kurulan TBMM Araştırma Komisyonu’nun raporunda, spor medyasının maçlardan önce ‘savaşmak’, ‘zafer kazanmak’, ‘parçalamak’, ‘ölümüne oynamak’ gibi ilgi çekecek başlıklar kullandığı, bunun da taraftarlar üzerinde etkili olduğu vurgulanarak, “spor gazeteciliği mesleğine ciddiyet, sorumluluk, sahiplenme duygusu kazandırılması için spor gazetecisi olabilme kriterleri getirilmesi” gerektiği düşünüldüğü ifade edilmektedir (TBMM, 2005).

Şiddet ve saldırganlığın ortaya çıkmasında kulüp yöneticilerinin yanı sıra spor gazeteciliğinin etkili olduğu kaydedilen raporda, kulüp yöneticileri ve medyanın futbol takımlarını ‘başarıya şartlandığı’ belirtilerek, “futboldaki şiddetin en önemli kaynağının; iyi takım-kötü sonuç çelişkisi” olduğu vurgulanmaktadır. Spordaki “kazanma anlayışı, şiddet ve fair-play’in anlam ve önemi konusundaki eğitim eksikliği ve yeterli sağduyunun sağlanamayışı, başarıya giden yolda her türlü girişimi ne yazık ki (şike-doping-şiddet vb) doğal saymaktadır. Örneğin, yönetim ve medya tarafından mutlaka başarılı olunacağı şeklinde koşullandırılan ancak başarısız olan takım taraftarları için; her başarısız sonuç inanç kaybı ve düş kırıklığına neden olmakta, bu durum taraftarların takımına tepkisini kaçınılmaz kılmaktadır” denilmektedir (TBMM, 2005).

Yine raporda; Ersun Yanal’ın, “Sportif karşılaşmaların keyifle ve zevkle izlenebileceği bir ortamın bulunmadığı, spor programlarında ve gazetelerde yapılan hunharca eleştirilerin tarafları olumsuz yönde etkilediği”, Yılmaz Vural’ın “Basın ve yayın kuruluşlarında çalışıp kulübün temsilcisi gibi davranan kişilerin ve verilen kararların adaletsiz olmasının önemli bir unsur olduğu” ve Haluk Ulusoy’un “Şiddetin ana kaynağının kültürel yapı olduğu, yönetici, antrenör, futbolcu ve yorumcuların yaptıkları yorumların şiddeti körüklediği” ifadeleri çok dikkat çekicidir (TBMM, 2005).

Fanatizm ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında, medyanın ve kitle iletişim araçlarının etkisi ön plandadır. Haber metinlerinde, reklâm filmlerinde fanatizmi körükleyici mesajlara sık sık rastlanmaktadır. “Fanatik isimli spor gazetesinin reklam filmi, basının tiraj uğruna futbolu, taraftarlık kimliğini ve geleneksel özellikleri nasıl kullandığını göstermesi bakımından önemlidir: Hamile bir kadın telaşla doğum evine yetiştiriliyor ve nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya geliyor; ama bebeğin pipisi-her filmde sırasıyla-sarı-kırmızı-, sarı-lacivert, -siyah-beyaz- renklerde. Erkek egemen toplum yapımızda ‘erkek’ doğmak ama FB’li-GS’li-BJK’li erkek olmanın ayrıcalığı taraftar kimliği altında bir kez daha vurgulanıyor” (Sert, 2000’den akt. Ayan, 2006:204).

2003 yılında yapılmış bir çalışmada, özellikle spor kulüplerinin yöneticilerinin, kitle iletişim araçlarını, kullanarak yaptıkları kışkırtıcı beyanatların rakip seyircileri saldırganlığa yönlendirmede etkili olduklarını belirtmektedir (Özmaden ve Yıldırım, 2003).

Medyanın özellikle tiraj ve reyting adına taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönlendirmektedir.

Medyanın etkisi artık herkesçe kabul edilirken, günümüzde spor alanında hızla artan holiganizm kavramına en çok etkiyi özellikle spor köşe yazarlarının ve spor medyasının yayınlarının yaptığı ortaya çıkmıştır.

Özellikle son dönemlerde popülaritesi azalmaya başlayan, iddialı ve hırçın konukların katıldığı spor yorumu programları, sporda şiddetin alanı olarak yukarıda belirttiğimiz saha içini, tribünleri ve dışarıyı çok ciddi bir şekilde etkilediği görülmektedir. Reyting uğruna yapılan, her büyük takımın taraftarı olan ve spor medyasında yeri olan şahıslardan oluşan bu

programlardaki konuşmacılar pervasız, tahrik edici ve etik dışı ifadeleri, hırçın davranışları olumsuz bir şekilde sporcu ve spor kamuoyuna yansımaktadır.

Ayrıca onlarca farklı isim ile taraftarların ellerine ulaşan spor gazeteleri, attıkları manşetler, sayfa düzenlemeleri, kullanılan dil ve üsluplar ile müsabakaları birer savaş, var olma ya da kahramanlık mücadelesi gibi göstermeleri tarafları aşırı fanatizme, şiddete ve saldırganlığa yönlendirmektedir. Yayınlarda tarafgirlik konusunda çok kötü örneklerin sunulduğu, fanatikliğin zararlı ölçülerde arttırıldığı, mutlak kazanma konusuyla insanların şartlandırıldığı şahit olunmaktadır.

Tüm bu olumsuz etkilerinin yanında medyanın tabii ki olumlu taraflarına da değinmek gerekir. Medya sayesinde kamuoyunda oluşan saydamlık zaman zaman tarafları daha dikkatli olmaya sevk edebilmektedir. Çok fazla olmasa da belirli bir etik anlayışın oluşması sağlanabilmektedir. Ayrıca medya sayesinde kamuoyunun gözü önüne getirilen yanlışlıklar, oluşan kamuoyu baskısı ile kısmen düzeltilebilmektedir, sporla ilgili kurumların görevlerini daha titizlikle ve daha hızlı bir şekilde yapmalarına sebep olabilmektedir. Kamuoyuna taşınan pek çok kötü olayın sonuçları ile kutlamalarda silah kullanılmaması, tesislerin daha titiz ve dikkatli kullanılması yönünde psikolojik etkiler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.2. Spor Medyasından Sporda Şiddet Bağlamında Örnekler ve Değerlendirilmesi

Spor medyasının medyanın diğer bölümlerinden farklı olarak kendine özgü söz dizileri ve kalıplarla dolu bir dile sahiptir. Hatta spor medyasının dil kullanımında daha özgür bir ortamın bulunduğu söylenebilir (Özsoy, 2011:97). Türkiye’de yazılı medyada yer alan spor haberlerinde, özellikle de manşetler ve haber başlıklarında provokatif bir dil kullanıldığı, taraftarlar arası gerginliği körüklediği, şiddeti beslediği ve yaygınlaştırdığı bilinmektedir. Ancak özellikle futbolun anlamının şiddet üzerine kurulduğu ve bu branşa ilişkin söylemlerin şiddeti besleyen bir dil üzerinden yürütüldüğü gözden kaçırılmaması gereken bir olgudur (Ulus, 2013:203-204).

Spor medyası, genel olarak başlıklarda edebiyatın kinaye ve teşbih-i belîğ sanatını kullandığı görülmektedir. Bir sözü hem gerçek hem de mecazi anlamda aynı anda kullanma olan kinayeye, spor sayfalarında sık rastlanmaktadır. Spor servisleri, bu sanatı çok kullanmaktadırlar (Yüksel, 2006). Talimciler, bazı başlıkların savaş ve şiddet içerdiğinin görüldüğünü söylemektedir. Talimciler, yaptığı çalışmada spor basınında yer alan başlıkları 10’a ayırmaktadır. Bunlar örnekleriyle birlikte şu şekildedir (Talimciler’den akt. Yüksel, 2006):

- 1- Uluslararası maçlarda ülkelere göre kelimeler kullanılması. İtalyanlar için makarna, spagetti, çizme; İspanyollar için boğa, matador; İngiltere için ada, beşik... Örneğin, Çizmeyi biz giyelim... Kartal, futbolun beşiğini salladı...
- 2- Takımlara kendi isimlerinden ziyade onlara atfedilen Kartal, Kanarya, Aslan, Kaplan gibi ifadelerle daha sık başvurulması. ‘Kartallar yüksek uçtu’, ‘Kanarya hamsiyi yedi’ gibi...
- 3- Spor medyasının en çok kullandığı tabirlerden biri de ‘tarih yazmak’tır. Bu başlığı sık sık kullanan spor medyasının başarısızlıklar sonrasında da başlıklarının hazır olması. ‘Mazini hatırla’, ‘Tarih oradaysa Fener burada’, ‘Maziye hatırla Aslanım’...
- 4- Spor medyasının kullandığı kelimelerden biri de ‘hesap’ ve ‘hesap kesme’dir. Sporun bir oyundan ibaret olduğu algılanmaması. ‘Büyük hesaplaşma’, ‘Hesap günü’...
- 5- Sporun özellikle futbol branşında medyanın üzerinde durduğu ve sürekli gündemde tuttuğu bir diğer konu da derbilerdir. Özellikle G.Saray-F.Bahçe derbisi için ‘Dünyanın gözü bizim üzerimizde’ şeklinde yayın yapılır.
- 6- Gazetelerin başvurduğu başlıklardan biri de golü atan oyuncuların adlarının ve soyadlarının kullanılması. ‘Ayılana Sarr, bayılana Arif’, ‘Sarr beni Arif’, ‘Necati ligi

Ateş'ledi'...

- 7- Başvurulan bir diğer başlıklandırma da kelimelerle oynanması. 'Mos Kova', 'İngiliz'i Beck Ham yapacağız', 'Sen de hep yeniLyon', 'Haddini Bil Bao', 'D' ingiltere', 'Yenildin MiLan', 'Sistem gereği gid Ersun Hocam'...
- 8- İlgili dönemin olayları da başlıklara taşınabilmesi. 'Ligde ara seçim zamanı', 'Sandık açıldı; İktidar futbol', 'Portekiz Tezkeresi', 'Kopenhag Kriteri 3 puan', 'İşte Avrupai Kesim'...
- 9- Futbol medyası için bir diğer kaynak da şarkı sözleri, filmler ve reklam filmlerinde kullanılan sloganlar. 'Siyah-Beyaz bir film gibiydi', 'Trabzon, Ada yolcusu Kartal'a bendensin dedi', 'Akıl Oyunları', 'Jan Janlı Fener'...
- 10- Oynanacak maçın önem seviyesine göre 'ya tamam-ya devam, ya hüsrana-ya destan' tabiri kullanılması. Eğer istenilen sonuç alınmaz ise 'Bunun İstanbul'u da var-Rövanşa Görüşürüz' denilir: 'Ya tamam ya devam maçı', 'Kartal hesabı rövanşa bıraktı', 'Bütünlemeye kaldık', 'Ya Portekiz ya kriz'...

Bununla birlikte spor medyasının sık kullanılan başlıklar ise şu şekildedir (Yüksel, 2006):

- ✓ G.Saray: Aslan kükredi, Aslan parçaladı
- ✓ Beşiktaş: Kartallar yüksek uçar
- ✓ Trabzon: Karadeniz fırtınası coştı
- ✓ Çanakkale: Çanakkale geçilmez
- ✓ Kocaeli: Körfez'de boğuldular
- ✓ Samsun: Samsun'a çıkış yok
- ✓ Malatya: Bu kayısı, ligin dayısı
- ✓ Adana: Acılı Adana
- ✓ Ç.Rize: Cim Bom'a demli çay
- ✓ G.Antep: Fener, Gazi oldu
- ✓ A.Gücü: Ankara'nın gücüne bak
- ✓ Batman: Batman petrol buldu
- ✓ İzmirspor: Şimşek kötü çaktı
- ✓ D.Bakır: Karpuz parçalandı

Yazıdan da anlaşılacağı üzere spor basınının manşetlerde kullandıkları başlıkların genellikle tahrik edici bir şekilde şiddet içerikli başlıklar olduğu görülmekte ve bu başlıkları kullanırken sorumluluk duyarak kullanmadığı anlaşılmaktadır.

Spor müsabakalarında şiddetin ve saldırganlığın spor medyası tarafından önceden tahmin edilmeye çalışılması yaklaşımı, köşe yazarları ve yorumcuların gereğinden fazla abartması ve acımasız eleştiri yapmaları, takımın aldığı kötü neticelerin yarattığı duygusal gerilimin içinde kızgınlığını şiddete dönüştüren özellikle fanatik taraftarlarda savunma mekanizmasının oluşmasına neden olmaktadır (TBMM, 2005).

Spor kamuoyundan toplam 800 kişiye uygulanan bir anket çalışmasına göre; spor yazarlarının yazıları ile takım fanatizmine etkilerinin dağılımı spor yazarlarının, %44'ünün evet, %46'sının kısmen, %10'unun ise hayır; spor kamuoyunun ise %42'sinin evet, %31,50'sinin kısmen, %26,50'sinin ise hayır cevabını vermektedir. "Haber ve köşe yazılarında yukarıda açıklanan psikoloji içerisinde bulunan insanların tuttıkları takım aleyhinde, rakip takımı destekler nitelikte, hakemler, futbolcular, teknik direktörler ve kulüp yöneticileri aleyhinde, ruh hallerini olumsuz etkileyecek yazılar yazılması, şiddete yatkın kişileri olumsuz etkilemekte ve fanatizme yönlendirmektedir." Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerinde müsabakalarda şiddet olaylarına karışmış ve polis kayıtlarına geçmiş taraftarlar üzerinde yapılan anket çalışmasında araştırmaya katılan taraftarlardan %51,7'si

maçtan önce medyada çıkan haberlerin kendisini etkilediğini, %33,3'ü ise bu haberlerden kısmen etkilendiklerini belirtmektedirler (TBMM, 2005). Buradan hareketle spor medyasının aşırıya kaçan ve ortamı geren manşetleri ve haberleri takım taraftarlarını şiddet ve saldırganlığa götüren açık ve net bir gerçektir.

Spor gazeteciliği ve televizyonculuğu haricinde özellikle son dönemde yaygınlaşan internet ve sosyal medya kullanımındaki söz düellosu taraftarlar arası rekabeti, gerginliği ve kısacası fanatizmi arttırmaktadır.

3. BİR MAÇ İLE İLGİLİ SPOR MEDYASINDA ÇIKAN HABERLERİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı günlük ulusal siyasi ve spor gazetelerinde çıkan sporda şiddet ile ilgili haberlerin incelenmesidir. Özelde ise 22 Eylül 2013 tarihinde Beşiktaş ile Galatasaray arasında İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadında yapılan, ancak çıkan olaylar sonucunda tatil edilen ve Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu kararıyla da Beşiktaş'ın hükmen 3-0 yenik sayıldığı maç ile ilgili maçın yapıldığı gün gazetelerin ilk sayfalarında yer alan manşetlerin incelenmesi ve sporda şiddete etkisinin değerlendirilmesidir.

3.2. Yöntem

Araştırmanın evreni Türkiye'deki bütün ulusal siyasi ve spor gazeteleridir. Özelde ise aralarından konu ile ilgili seçilen bazı manşetlerin (Bugün, Türkiye, Star, Fanatik, Fotomaç) incelenmesi ve değerlendirilmesidir.

Bu çalışmada nefret, şiddet, saldırganlık ve gerginlik oluşturan kısacası spor müsabakalarında güvenlik zafiyeti meydana getiren söylemler içeren yerel ve yurt genelinde yayın yapan siyasi gazeteler ve spor gazetelerinde yer alan yazılı materyaller, nitel araştırma yöntemlerinden doküman, içerik ve söylem analizi yöntemleri yoluyla taranmıştır. Ayrıca gazetelerin internet sayfaları da incelemeye dâhil edilmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda 22 Eylül 2013 tarihinde yayımlanan ulusal günlük gazeteler araştırmacılar tarafından taranarak manşetlerinde yer verdikleri Beşiktaş-Galatasaray maçı haberleri belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Spor haberi içeren basılı gazeteler incelendiğinde nefret, şiddet ve saldırganlık söylemlerine daha çok spor gazetelerinde rastlanmıştır. Bununla birlikte spor gazetesi dışındaki diğer gazetelerin de gerginliğe neden olabilecek manşetler attığı görülmektedir.

Burada seçilen beş gazetenin (Bugün, Türkiye, Star, Fanatik, Fotomaç) manşet haberlerine yer verilecek ve içerik ve doküman analizi yapılacaktır.

1- Bugün Gazetesi'nde 'Rekorlar Derbisi' manşetiyle birlikte 22 Eylül 2013 tarihindeki Beşiktaş Teknik Direktörü Slaven Biliç ile Galatasaray Teknik Direktörü Fatih Terim'e ait 2008 yılında gerçekleştirilen Avrupa Şampiyonası'ndaki Türkiye-Hırvatistan maçında çekilen ve teknik direktörlerin birbirlerine karşılıklı olarak el işaretleri yaparak uyardıkları fotoğraf verilmiştir. Bu fotoğrafta Fatih Terim'in sağ el işaret parmağını Biliç'e uzatarak ve kızgın bir yüz ifadesiyle tehditkâr ve asabi bir tavır sergilediği; Biliç'in ise sol eli belinde sağ eli ile de sus işareti yaparak yine Terim'i kızdırdığı görülmektedir. Haberde ise Euro 2008 ardından 5 yıl aradan sonra teknik direktörlerin kozlarını paylaşacağı vurgusu yapılmaktadır.

2- Türkiye Gazetesi'nde ise '5 Yıl Sonra Rövanş!' manşetiyle birlikte yine Euro 2008 Türkiye-Hırvatistan maçından bu kez benzer iki fotoğraf manşete taşınmış, bu fotoğraflardan biri Terim'in vücut dilini göstermekte, diğeri ise Biliç'in vücut dilini ve ruh halini yansıtmaktadır. Haberde ise 2008 yılındaki maçın gergin geçtiği ve maçın dördüncü hakeminin iki teknik direktör arasına duvar ördüğü; teknik direktörlerin 5 yıl sonra kozlarını ortaya koyacağı; penaltılarla elenen Biliç'in Terim'den intikam almak için sahaya çıkacağı belirtilmektedir.

3- Star Gazetesi '5 Yıl Sonra Biliç Terim Düellosu' başlığıyla ve o maçtaki iki teknik direktörün fotoğrafı ile maçı manşetine taşımıştır. Manşetin haberinde ise dev derbinin Biliç ve Terim'in 5 yıl sonra kışmasına sahne olacağı vurgulanmaktadır.

4- Spor gazetelerinden Fanatik Gazetesi ise 'Av Zamanı' manşeti ve Beşiktaş'ın oyuncusu Fernandes ile Galatasaray'ın oyuncusu Melo'nun dizleri ve elleri üzerinde köpek gibi havlama pozisyonunu vermiştir.

5- Fotomaç Gazetesi ise 'Dev Hesaplaşma' manşetiyle Biliç ve Terim'in birbirine geçmiş el işaretleri, sinirli ve sert yüz ifadelerinin olduğu bir fotoğrafa yer vermiştir. Haberde ise iki teknik direktörün derbide eski bir hesabı da kapatacağı üzerinde durulmaktadır.

3.4. Bulgular

22 Eylül 2013 tarihinde Beşiktaş ile Galatasaray arasında oynanan maç ile ilgili maç günü yani maça saatler kala ulusal günlük siyasi ve spor gazetelerin manşetleri incelendiğinde taraftarların dikkatini çekmek adına iki ana konunun ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bunlardan birisi şiddet ve saldırganlığı tetikleyen fotoğraflar ikincisi söylem ve başlıklardır.

Manşetlerin fotoğraf ve başlıklarında; sert, öfkeli, saldırgan bakışlar ve beden dili, söylemlerde ise şiddet ve anarşizmi çağrıştıran bir dil hâkimdir.

Gazetelerin manşetlerinde öne çıkarılan gergin ve saldırgan bir havayı içeren fotoğraflar taraftarları maç öncesi tahrik etmektedir. Manşetlerdeki özellikle fotoğraflar öne çıkarılmakta taraftar bu yolla bir bakıma kışkırtılmaktadır.

Gazetelerin manşetlerinde ise 'Rekorlar Derbisi', '5 Yıl Sonra Rövanş!', '5 Yıl Sonra Biliç Terim Düellosu', 'Av Zamanı' ve 'Dev Hesaplaşma' gibi maçın mutlak yolla kazanılması gerektiği, rekor kırılması gerektiği, rövanş, düello, av ve hesaplaşma gibi taraftarları kışkırtan ve en ufak bir olayda şiddete başvurabilecek bir kıvama getiren söylemlerin öne çıkarıldığı görülmektedir. Ancak incelenen ve değerlendirmesi yapılan söz konusu başlık ve fotoğrafların maç öncesinde, esnasında ve sonrasında maçı özellikle spor güvenliği bağlamında zafiyete uğrattığı bilinmektedir. Bu tür fotoğraf ve başlıklar taraftarların maçıtan olması gerektiğinden fazla bir şekilde beklentiye girmelerini ve kazanılamaması durumunda ise doğrudan şiddete ve saldırganlığa başvurmalarına neden olmaktadır. Bu şekilde sunulan haberlerin maç öncesinde, esnasında ve sonrasında çıkan olayları nasıl kaçınılmaz hale getirdiği aşikârdır. Spor medyasında verilen bu gibi fotoğraf ve söylemlerin bu maçıta da görüleceği üzere özellikle taraftarlar üzerinde şiddet ve saldırganlığı körüklediği görülmektedir.

4. SONUÇ

Spor medyasının amacı, spor olayları konusunda seyirciyi aydınlatmak ve bilgi vermektir. Ancak bu gayesini yerine getirirken taraflı yayın yapmakla ve spordaki şiddet olaylarının gelişmesinde etken rol oynayan faktörlerden biri olmakla eleştirilmektedir. Spor medyası, sporun profesyonelleşmesiyle şiddet içeren ifadeler kullanmakta ve etik değerlerin uygulanmasında da duyarsız kalmaktadır. Evrensel ve ulusal gazetecilik ilkeleri, bazı medya

gruplarının kendi yayınladığı basın etik ilkeleri kapsamında bile yapılan birçok haber bu ilkelerin ihlal edildiğini açıkça göstermektedir.

Özellikle eğitim ve kültür düzeyi düşük bir kesimin, spor gazetelerinin ağırlıklı futbol içerikli yayınlarını daha sıkı takip ettiği varsayılmaktadır. Bu nedenle tribün taraftarları üzerindeki etkisinin de büyük olduğu düşünülmektedir. Manşet haber başlıklarının kısa olması (en fazla üç-beş kelime) gerekliliği ve bunun abartılı olarak sunulması, sürekli bir heyecan ortamı ve monotonluğa düşmemek için her gün işlenen benzer olayların farklı, etkili, çok önemli ve provokatif bir dil ile duyurulma arzusu gibi nedenlerden ötürü başlıklardaki savaş ve intikam metaforları sıkça kullanılmaktadır. Bu manşet ve haberler rakip taraftarlar arasında gerginliği körüklemekte, neticesinde kalıp yargı tutumları oluşturan ve güçlendiren birer araca dönüşmektedir.

Ulusal günlük siyasi ve spor gazetelerin 22 Eylül 2013 tarihindeki manşetleri incelendiğinde, özellikle futbolla ilgili haberleri verirken taraftarlar arasındaki rekabeti düşmanlığa ve beraberinde şiddet ve saldırganlığa dönüştürmeye zemin hazırlayacak türde bir dil kullandığı anlaşılmaktadır. Futbol müsabakaları, savaş metaforları ile seyircilere duyurulmaktadır. Manşetlerin fotoğraf ve başlıklarında; sert, öfkeli, saldırgan bakışlar ve beden dili, söylemlerde ise şiddet ve anarşizmi çağrıştıran bir dilin hâkim olması taraftarlar arasında gerginlik yaratacak türde haber başlıkları sıkça geçmektedir. Buna benzer daha önce yapılan çalışmalarda da (Özsoy (2011), Tuncel ve Tuncel (2010), Rona (2003), Talimciler (2003)) aynı bulguların saptandığı görülmektedir.

Spor medyasının özellikle araştırmalarda da görüldüğü üzere genç kuşaklar tarafından yoğun bir şekilde takip edildiği bilinmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde zihinlere, özü dostluk ve barış olan sporun olumsuz kavramlarla yerleşmemesi için spor medyasına önemli sorumluluk düşmektedir. Özellikle spor medyasının temsilcisi olan yöneticiler ve yazarların futbolla ilgili gelişmeleri aktarırken barışçıl ifadeler seçmeye özen göstermelidirler. Sahalardaki rekabeti olumsuz yönde etkileyen yayın politikasından vazgeçebilmeleri için meslek içi bir otokontrol sistemi getirilmelidir. Ayrıca medya kuruluşlarının uyma taahhüdünde bulunduğu “Basın Meslek İlkeleri”ne uyması sağlanmalıdır.

Bu çalışmanın verileri, Türkiye’de yayınlanan ulusal günlük siyasi ve spor gazetelerinin bazıları ile sınırlıdır. Spor medyasının yayınlarındaki şiddet bağlantılı unsurları saptamak amacıyla, benzer bir çalışmada diğer günlük siyasi ve spor gazetelerin spor sayfalarındaki haberler analiz edilerek daha kapsamlı verilere ulaşılabılır.

KAYNAKÇA

- Acet, Mehmet, (2001), *Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Acet, Mehmet, (2005), *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Alav, Orhan, (2001), *Yerel Kitle İletişim Araçlarının Kamuoyu Oluşumuna Etkisi (Isparta Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıkan, Yusuf ve Çelik, Oktay, (2007), “Futbolda Şiddet ve Polis”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.9, S.1-4, ss.109-132.
- Arkonaç, S.A., (1998), *Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi*, (İkinci Baskı), İstanbul: Alfa Basımevi.
- Ayan, Sezer, (2006), “Şiddet ve Fanatizm”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 7(2), Temmuz, ss.191-209.

- Başoğlu, C., (1998), *Saldırganlık Davranışının Biyolojik Belirleyicilerinin Araştırılmasına Yönelik Bir Çalışma*, İstanbul: T.C. Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği Uzmanlık Tezi.
- Bayram, Adem, (2011), *Futbol Seyircilerinin Taraftarlık ve Şiddet İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı.
- Beşyıldız, Turgay, (2014), *Taraftarlık uğruna ölmüşlerdi..* .http://www.haber61.net/author_article_print.php?id=1119. Erişim: 29.06.2014.
- Boniface, P., (2007), *Futbol ve Küreselleşme*, (Birinci Baskı), (Çev. Yerguz İ.), İstanbul: NTV Yayınları 5.
- Bulut, Birsen, (2012), *Takım ve Bireysel Sporlarda 14-18 Yaş Sporculara Uygulanan Şiddetin Boyutlarının Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çağlayan, Hakan Salim, (2003), *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimindeki Rolü (Konyaspor Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çepe, Kubilay, (1992), *Futbol Müsabakalarında Seyircilerin Saldırganlıkları Ve Şiddet Sebepleri Üzerine Bazı Araştırmalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çolakoğlu, T., (2000), *Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (Güreş Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Dervent, F., (2007), *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilek, H., (2002), *Mahallenin En Şık Ağabeyleri*, İstanbul: Babil Yayınları.
- Doğan, İsmail, (1994), “Bir Altkültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 26 (1): 107-129.
- Dünya Sağlık Örgütü, (2002), *World Report On Violence And Health*, (Edited by Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano), Geneva.
- Ergil, Doğu, (2001), “Şiddetin Kültürel Kökenleri”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Şubat, ss.40-41.
- Erkal, Mustafa. E.; Güven, Özbay ve Ayan, Dursun, (1998), *Sosyolojik Açından Spor* (Üçüncü Baskı), İstanbul: Der Yayınları.
- Fişek, Kurthan, (1998), *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi*, Ankara: Bağırhan Yayımevi.
- Fişekçioğlu, Bülent; Özdağ, Selçuk; Duman, Savaş ve Atalay, Ahmet, (2010), “Futbolda Şiddet ve Yasal Karşı Tedbirler”, *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3(2) Temmuz, ss.12-27.
- Göksu, Muzaffer Emin, (2001), Şiddetin Sosyal ve Psikolojik Bir Analizi, *Umran*, Mart, ss.39-43.
- Gümüş, Adnan, (2 Temmuz 2000), *Holiganizm Aşılabilir mi?*, Radikal Gazetesi.

- Habertürk, (27 Eylül 2013). *Fenerbahçe Taraftarının Ölüm Nedeni Belli Oldu*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/881277-fenerbahce-taraftarinin-olum-nedeni-belli-oldu>, Erişim: 29.06.2014.
- Harleigh, B.T., (1964), *Sosyal Grup Çalışması: Prensipler ve Tatkiyatı*, (Çev. Ulusoy N.), Ankara: Gürsoy Basımevi.
- Hürriyet, (22 Şubat 1999), *M. Ali Yılmaz: Yamyam Aldık Gol Atamıyor*, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/02/22/98200.asp>, Erişim: 29.06.2014.
- İnam, Ahmet, (2001), “Şiddeti Anlamak”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı 39, ss.46-47.
- Karagözoğlu, Cengiz ve Ay, Mungan Serap, (1999), “Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (3), ss.3-31.
- Katırcı, Hakan, (2012), “Sporda Halkla İlişkiler ve Medyanın Rolü”, *Spor ve Medya İlişkisi*, (Editör: N. Serdar Sever), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2656, ss.38-62.
- Kayaoğlu, Aysel Gürel, (2000), *Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koruç, Z. ve Bayar, P., (1989), *Sporun Kişilik Üzerine Etkileri*, Ankara: Sesam Arşivi Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, 33.
- Kozanoğlu, Can, (1990), *Türkiye’de Futbol “Bu Maçı Alıcaz”*, İstanbul: Kıyı Yayınları.
- Milliyet, (2004), *90 Dakika Uğruna Bir Ömür*, <http://www.milliyet.com.tr/--dakika-ugruna-bir-omur/spor/haberdetayarsiv/22.11.2004/95752/default.htm>, Erişim: 29.06.2014.
- Öğütölmüş, S., (1995), *Liselerde Şiddet ve Saldırganlık*, Yayınlanmamış Araştırma Raporu, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Özbaydar, Sabri, (1983), *İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Özmaden, Murat ve Yıldırım, İbrahim, (2003), “Futbola İlişkin Dışsal Etkilerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması”, *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, 10-11 Ekim, Ankara: Belge Matbaacılık, ss.188-198.
- Özsoy, Selami, (2011), “Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı:1 (Mart), ss.88-114.
- Öztürk, Fusun, (1998), *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*, Ankara: Bağırhan Yayımevi.
- Rona, M. Şükrü, (2003), *Futbol Müsabakalarında Şiddet Olaylarına Karşı Adli Kayıtlara Geçen Seyircilerin Psiko-Sosyal Analizleri Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sert, Mahmut, (2000), *Gol Atan Galip, Futbola Sosyolojik Bir Bakış* (1. Baskı), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şahan, Hasan, (2001), *Türkiye de Spor Yazarlığı ve Futbol Kamuoyu Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahan, Hasan ve Çınar, Vedat, (2004), “Kitle İletişim Araçlarının Spor Kamuoyu Üzerine

- Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, ss.313-322.
- Şahin, Murat Hacı, (2003), *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Talimciler, Ahmet, (2003), *Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi: Fanatik ve Fotomaç Gazeteleri Örneğinden Hareketle Türkiye Futbol Medyası*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tuncel, Semiyha ve Tuncel, Fehmi, (2010), “Yazılı Spor Basınında Etik”, 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bildiri Kitabı, 10-13 Kasım 2010, Antalya.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), (2005), *Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddialarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, Ankara, S. Sayısı: 956.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), (2011), *Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, Ankara, S. Sayısı: 733.
- Tiryaki, Şefik, (1996), *Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tükenmez, Metin, (2009), *Toplumbilim ve Spor*, 1. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2014). *Algı, Kitle*, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com>, Erişim: 28.06.2014.
- Ulus, Selma, (2013), *Bir Derbi Cinayetinin Ardından: Futbolda Şiddetin Türk Basınında Temsili Üzerine*
http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_7._sayi_Guz_2013/pdf/Ulus.pdf, (Erişim Tarihi: 01.07.2014).
- Ünsal, Artun, (1996), Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi, *Cogito Dergisi*, Sayı: 6-7, ss.29-36.
- Voigt, Dieter, (1998), *Spor Sosyolojisi*, (Çev: Ayşe Atalay), İstanbul: Alkım Yay.
- Yetim, Azmi, (2011) *Sosyoloji ve Spor*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yüksel, Mustafa, (2006), (<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=268113&title=turk-spor-medyasi-edebiyatciliga-soyundu&haberSayfa=0>, Erişim Tarihi: 02.07.2014).